

en toch bleef het leven, omdat er een woord Gods uitging, dat het Manna zou nederdalen; en toen heeft Israël van dat woord Gods, zonder brood, enkel bij het Manna geleefd. Op ons geduld beteekent het alzoo, dat er dag aan dag een woord Gods uitgaat tot deze aarde, dat deze aarde ons voeden zal, en dat het dit schepend en onderhoudend woord van onzen God is, waardoor ons leven in stand blijft. Van een geestelijk woord, van het woord der Schrift, noch van het woord der genade is hier alzo sprake. Deze vierde bede doet op het lichaam en op het lichaam alleen, en ook in Deut. 8:3 wordt alleen op dat machtswoord Gods gewezen, waaruit ons de zegen bij de voeding en instandhouding van ons lichaam toekomt. Zeer juist zegt dan ook de Catechismus, dat in deze vierde bede de betuiging ligt, hoe noch onze arbeid, noch onze zorg, ja, zelfs Gods gave niet, ons zonder zijn zegen kan gedijen. Die zegen komt derhalve niet bij het brood, maar God werkt dien zegen in ons brood. Als Hij in dat brood niet zijn almogende en alomtegenwoordige kracht laat werken, nut het ons tot niets. En als Hij, nadat wij dit brood gegeten hebben, het, met eerbied gesproken, niet ook in onze maag draagt door zijn kracht, en daar die werking laat doen, waartoe Hij het brood verordend heeft, dan blijft ons bloed arm en ontzinkt ons de kracht. Ongetwijfeld is er ook een zegen in, als God de olie in de kruik en het meel in het vat niet laat verteren, maar het is in hooge mate verkeerd, als men daarin alleen den zegen zoekt; want wat in Zaphath gebeurde was een wonder, dat God thans niet herhaalt. Wie alleen daarin den zegen zoekt, moet dus wel besluiten, dat Gods zegen een hooge uitzondering is, en ophouden te bidden om zulk een dagelijkschen zegen, daar toch de zegen in dien zin niet terugkeert.

Het is daarom zoo vaak, helder in te zien, dat de zegen ligt in de werking van de almogende en alomtegenwoordige kracht, waarmee God de Heere ons het brood, dat op onze tafel ligt, en straks in ons lichaam afdaalt, in stand houdt en brood laat zijn. Zeker God is in den hemel, en daarom roepen we Hem als onzen Vader in de hemelen aan, maar Hij is en blijft niettemin alomtegenwoordig. In Hem leven we, bewegen we ons en zijn we. Er is nooit op onze tafel ook maar het kleinste stuk brood, of op hetzelfde oogenblik, dat het daar ligt, is het Gods kracht die het draagt. Wie teeder en nabij zijn God leeft, ziet dus in zijn brood niet alleen de liefde Gods, die het hem schenkt, maar ook een bewijs en tevens een tooneel van de almogende kracht Gods; en als hij dan bidt om den zegen wil hij daarmee te kennen geven, dat zelfs de gave van het brood hem niet helpt, indien God de Heere zijn kracht terughoudt; en daarom bidt hij, dat het God believen moge, om kracht in het brood te blijven werken, niet alleen terwijl het op zijn tafel ligt, maar ook rakis als het in zijn lichaam in bloed moet worden omgezet. Gods zegen begint op den akker, erzelt de tarwe als er meel uit wordt, en at meel als ge er brood uit bakt, en dat rood als ge het nuttigt, en het straks om wordt gezet in de bestanddeelen van uw eigen bloed. Alle andere beschouwing doet God alleen in het buitengewone zoeken, maar verzuimt Hem in alle ding ook van het gewone leven te zien. En dit nu juist was steeds der Gereformeerden bedoelen, dat ze het uit de Schrift zouden leeren, om Gods werk en de openbaring zijner mogendheid in alle ding te eeren, en alles zonder onderscheid te laten afhangen van zijn Goddelijken zegen.

„God de eenige oorsprong van alle goeds,” dat ons toekomt, gelijk de Heidelbergse Catechismus het zoo volledig uitdrukt, is dan ook metterdaad de diepste gedachte, die aan deze vierde bede ten grondslag ligt. Niet uw brood van God, maar het wonder maagsap dat dit brood in bloed moet omzetten, het uwe. Neen, alles, alles, zonder onderscheid, wat buiten uw lichaam of in uw lichaam tot uw voeding en instandhouding meewerkt is *zijn gave*, werkende naar zijn ordonnantien en door zijn Goddelijke kracht. Zoo opgevat ligt er alzo in deze vierde bede een dagelijksche onderwijzing, die u elken morgen lokt en noodt, om de almogende kracht uws Gods te belijden, en te erkennen, dat zij in uzelf, ook voor uw lichaam, niets kunt en niets vermoegt, tenzij Hij de kracht er toe in u werke. En dit nu moet erkend en beleiden, niet enkel in dagen van ziekte, als de trek vergaat en ge het brood staan laat, en nu zelf ervaart, hoe brood u niet helpt, als God het niet gedijen laat, en het niet ook in uw lichaam verzelt met de macht zijner heilige ordinantie; maar het moet evenzeer betuigd en uitgesproken al den dag, dat u kracht en welstand wordt gegund. Gezondheid, zegt men, is een groote schat, maar de menschen beginnen er pas om te bidden als ze ziek zijn, en er even voor te danken, als ze uit ziekte worden opgericht. En toch wat is welstand, wat is gezondheid anders, dan de *zegen Gods over uw lichaam*? Gezond zijt ge en wel voelt ge u, als de ordantie Gods over het menschelek lichaam ook in uw lichaam normaal werkt. Elke dag van uw leven is alzo voor dien welstand een kostelijke gave, die u van den Oorsprong alles goeds toekomt, iets dat ge niet uit u zelf hebt, en waarom ge Hem dus elken dag hebt te bidden, en waarvoor ge Hem elken avond hebt te danken. Zoo ligt dan in deze vierde bede heel ons uitwendig bestaan in. Heel onze lichamelijke existentie. Wie deze bede bidt, erkent dat hij niet enkel naar de ziel, maar evenzo naar het lichaam van oogenblik tot oogenblik alleen door de gunst zijns God bestaat; en daarom vraagt hij elken morgen weer, dat de gunste zijns Gods in het lichamelijke hem voor dien dag moge verleend worden, en, als de dag weer om en Gods goedheid weer genoten is, dankt hij elken avond voor wat hem in zijn lichamelijke existentie

uit die gunste zijns Gods toekwam. Want dit spreekt wel vanzelf, op elke bede past een dankzegging. In den morgen: „Geef ons heden ons dagelijksch brood,” en des avond: „Ik dank U, Heere, dat Gij mij voor een dag mijn brood geschonken hebt.”

„Opdat men het in uwe hand geve.”

Gij ziet het immers, want Gij aanschouwt de moete en het verdriet, opdat men het in uwe hand geve; op U verlaat zich de arme, Gij zijt geweest een helper van den wees.

Psalm 10: 14.

Gods vertroosting is niet geschreven voor een gelukkig kind.

Wie rustig, stil en kalm het stroompje van zijn leven ziet voortkabbelen van dat het jaar begint totdat het jaar weer eindigt, moge s' Heeren Woord daarom niet opzij zetten; maar toch hij vindt in dat Woord zijn wereld, zijn leven, de afspiegeling van zijn gemoedstoestand niet terug.

Een enkel stuk uit de Bergrede en uit wat Johannes te boek stelde, kan dan nog. Ook hier en daar een enkel zachtvloeiend vers. Maar heel onze Schrift, neen, die voegt en past bij hem niet. Al die oorlogen, al die worstelingen, al die klaagspalmen, al die strijdzangen, zelfs in de Evangelien die twistgesprekken, en soms zelfs op Jezus' lippen die harde woorden van zijn vader en moeder te moeten haten, en dan Paulus met zijn leertwisten en haarklooverijen, en Jacobus met zijn aanval op de rijken, en ten slotte die geweldige profetieën, dat het alles onderstoven zal gaan, in de Openbaring; neen, dat is zijn geest niet.

Voor hem moest heel die Bijbel, van zijn eerste tot zijn laatste bladzijde, niets dan liefde, niets dan zachte, minzame teederheid ademen.

Nu zijn hier natuurlijk wel uitzonderingen op. Een enkele, wiens scheepse schier immer bij zonschijn voor wind en zijt afreedt, werd toch door den Heiligen Geest zoo krachtig aangegrepen, dat hij den storm die op de zee van buiten uitbleef, in de zee van binnen op bange wijze heeft doorgemaakt, en die deswege wel terdege ervaart hoe almeêr die Schrift hem toespreekt.

Maar dit blijven dan toch uitzonderingen; en zonder vrees voor tegenspraak mag gezegd, dat Gods heilig Woord in zijn pit en kern, in zijn diepte en hoogte, alle eeuwen door, eigenlijk alleen door hen is gemaakt; verstaan en genoten, die behooren tot de lieden, van wie in Psalm 107 zoo naar waarheid staat, dat „hun hart door swarigheid vernederd werd”, dat ze „wandelenden door de duisternis en door de schaduw des doods” en gedurig stonden „voor de koperen deuren.”

In Hebrëen 11 gaat de *wolke der getuigen* voor uw oog voorbij, als een lange reeks van mannen en vrouwen, die „verlaten, verdrukt en kwalijk gehandeld zijn, hebben in woestijnen gedoeld en op bergen en in spelonken en in de holten der aarde”; en het meest zij, die evenals deze heiligen den volken beker van „moete en van verdriet” hebben uitgedronken, vinden in de Schrift hun eigen zielgedachte uitgesproken.

Voor hen, eerst is in volle mate, die heilige Schrift geestelijk sympathiek. Met name geldt dit van de Psalmen Davids, waarin telkens en telkens al de baren en golven des Almachtigen over het hoofd van den knecht Gods henengaan, en toch telkens weer de diemskucht des Heeren het hoofd uit die golven opheft, en vraagt: „Waarom buigt gij u neder, mijn ziele?” tot de stil gemaakte en weer opgeheven ziel zich dan tot den God harer sterkte keert, en uitroept: „Gij, Heere, ziet het immers, want Gij aanschouwt de moete en het verdriet, opdat men het in uwe hand geve.”

De „moete en het verdriet” zijn zoo breed vertakt op deze aarde.

Ge merkt dat wel niet aan den vroolijk-luchtigen toon op onze straten, en in onze gezelschappen, en aan den feestdich, om de licht verkleerbare reden, dat de neergebogenen van hart zich meer schuil houden, en in de eenzaamheid treuren. Ook houdt men zich zoo dikwijls goed, al stort het van binnen. Ook zijn het niet de minst teederen, die hun verdriet opkroppen, en er niet opzet niets van merken laten.

Op den *strijd* moet ge hier dan ook niet afgaan.

Er is zooveel opwinding, zooveel gemaakte luidruchtigheid, zoo menige mond die licht, als de klacht naar de lippen dringt. Ook heeft God uit genade in ons menschelek hart een schier onuitputtelijke bron van stille hope en levensmoed doen ontspringen, die telkens weer over de teleurstelling triomfeert.

Maar anders is zelfs wat ons Huwelijksformulier zoo somber ernstig aan bruid en bruidegom toelustert: „Aangezien de gehuwden meestal velerlei kruis in dit leven is overkomende”, gemeenlijk veel meer innerlijk waar, dan de bloementaal, die op elk bruilofsfeest van enkel liefde en louter vreugde profeteert.

Als men jong is geloofd men dat niet, en de ouderen doen dan ook verkeerd, als ze den last van hun moete reeds aan de jongeren willen opleggen.

De plant die zoo nooit in volle kroon haar stengels kunnen opbuigen, zoo ze van meet af dien vollen last te dragen had. Dat ziet ge wel aan zoo menig kind, dat te vroeg door leed en teleurstelling gedrukt, geknakt werd eer het zich kon ontplooiën.

Maar al hebben de jongeren nog uitsiel, tot afstel van „de moete en het verdriet” komt het maar bij zeer enkelen.

En de regel blijft, dat de doornen en de distelen des levens en ieder op zijn beurt de voeten verwonden, tot ook hij zijn spoor op het pad des levens met zijn bloed en zijn tranen geteekend heeft.

En juist daarom is het zoo Goddelijk zalig vertroostend, als onze Vader die in de hemelen is, ons in zijn Woord betuigen komt, dat Hij op ons nederziet in Goddelijk erbarmen, en al onze moete en al ons verdriet aanschouwt. Natuurlijk geeft dat niets voor den uitwendige en den oppervlakkige, die niets van den „verborgen omgang” kent.

Zulk een weet er bij ervaring niets van, wat het zegt, „de verborgenheid des Heeren boven zijn tente te zien zwenen, en beurtelings zelf te vluchten in zijn Burch, zijn Rotssteun en zijn Hoog Vertrek.”

Voor hem is alles plat, gelijkvloersch, en binnen de enge perken van zijn bekrompen horizon besloten.

Ook al belijdt zulk een nog, dat er een God

bestaat, die God leeft niet voor hem, en hij niet voor dien God.

God is voor hem een naam, een klank, een term, maar geen volzigtel Wezenheid, en veel min een Fontein van alle goed, een Springader des eeuwigens levens.

Maar als ge, uit eigen stille zielservaring, bij het lezen des Woords, wezenlijk iets van de liefde Gods verstaat, van de majesteit van zijn Goddelijke ontfermingen, en van de peillooze diepten van genade die er in zijn Vaderhart zijn, dan ja, is die zalige wetenschap, dat uw God „uw moete en uw verdriet” aanschouwt, u alles, als ge gesmaakt wordt, en uw God merkt er op; als ge gekrenkt wordt, en uw God merkt er op; als ge onder swarigheid vernederd wordt, en de weedom uws harten u in wec doet bezwijken, en ge weet dat er geen traan door u kan geschied worden, of uw God leest dien saam, dan is door die enkele wetenschap uw druk reeds ter helfte verlicht, en kunt ge te midden van uw bangheden, en al stort ge met uw kruis ter aarde, nog roemen in den „God des aanzijns” en des ondoorgrondelijken ontfermens.

Maar dan moet die vertroosting uws Gods ook op zijn eere uitloopen, en althans deze schoone uitwerking hebben, dat ge het in *uwe hand geft*.

Immers de palmist schakelt het één onmiddellijk aan het andere: „Gij ziet het immers, want Gij aanschouwt de moete en het verdriet, opdat men het in uwe hand geve.” Dat nu doet ge niet, als ge „uw moete en uw verdriet” zelf wilt blijven dragen; er zekeren lust aan hebt, om er u diep onder neder te buigen; en den zedelijken geloofsomroep mist, om van uw moete en uw verdriet te scheiden.

Onze natuur neigt daar wel toe. Dan vernemigvuldigen zich in ons de gedachten; we blijven aldoor aan de bangheden in ons leven hangen; we mijmeren, we peinen er over; we denken te telkens en telkens weer in; en soms is het of we van dien afgrond van het wee onze harten niet scheiden kunnen.

Die diepe, sombere stroom trekt ons en verlost ons, en soms is het of die stroom zich voor ons opent, opdat we ons in zijn gapenden afgrond zouden werpen, en er in onder gaan.

Besied maar eens de zwaarmoedige, de droefgeestige, de zwartgallige lijdens, en vraag maar eens, hoe meer dan één er ten leste toe kwam, om de hand aan zichzelf te slaan.

En dit alles nu is tegen Gods bestel. Hij troost, maar om dan ook uw neergebogen ziel te verlichten; om den last des lijdens van u op zich te nemen, en om zich, wat uw moete en uw verdriet aangaat, in Christus aan u te ontdekken als uw barmhartige Hooge priester.

Meer nog. Als God de Heere uw „moete en uw verdriet” aanschouwt, dan keert ge in uzelf in. Dan staart ge u niet star op dat kruis, dat voor u op den weg ligt, maar onderzoekt ook het doekende waarmee uw God dat kruis u bestelde.

Dit kan dan samenhangen met *eigen schuld en sonde*, dat er een gouden spoor van Gods gerechtigheid doorheen loopt, om u aan uzelf te ontdekken, en u voor uw God te verootmoedigen.

Of ook kan het zijn, dat uw Vader die in de hemelen is, u *als kind kastijft*, om uw nog te arm gelooft rijker te maken, of de drift die aan uw takken gerijst is, uit te drukken in den beker van zijn glorie.

Ge zult het in *uwe hand geve*, dat wil ook zeggen, dat te midden van uw moete en van uw verdriet uw God voor u treedt, en zijn hand naar u uitstrekt, en u vraagt: Geef mij uw leed, leg het hier op de hand mijner, Goddelijke ontferming, en laat mij het dragen voor u.

Ook ligt er deze zegen in, dat maar al te dikwijls in onze moete en in ons verdriet menschen betrokken zijn, die ons die moete en dat verdriet aandeden.

En is dit zoo, dan neigt het hart zoo licht naar wrovel en verwijt. Dat de liefde inkrimpt en bittere gevoelens ons hart doorkruisen.

En dit blijft zoo, en wordt steeds erger, hoe langer we den last van onze moete en van ons verdriet zelf blijven dragen.

Iets waaruit dan zoo dikwijls gedachten van wraak en wedervergelding ontkiemen.

En nu, ook met het oog hierop, zegt Gods Woord u, dat ge *niet* alleen staat, dat ge *niet* verlaten zijt, dat de Heere alles weet en het alles maakt zal, opdat ge ook wat de kinderen der menschen u aandeden, hun niet vergelden zoudt, maar het *soudt* geven in de hand van uw God.

E Voto.

Voor de vier deelen van *E Voto* zullen twee banden beschikbaar gesteld worden, zoodat beide malen twee deelen in één band worden gebonden.

Deze banden kunnen niet van *linnen*, maar moeten van *sterk leder* zijn, en voorts dien stillen, deftigen vorm hebben, die bij zulk een werk past.

Zulke banden zijn thans gereed voor het eerste paar deelen, dat thans verschenen is, en worden voor de intekenaren op *E Voto* beschikbaar gesteld.

Elke band kost één gulden.

Zij, die wenschen, dat deze band hun franco worde toegezonden, hebben zich daartoe aan te melden bij de Administratie van ons blad, onder overmaking per postwissel of anderszins van f 1, zonder afbrek van onkosten. Op enkele aanvragen zonder betaling worden geen banden verzonden.

De Administratie.

Amsterdam, 9 Maart 1894.

„Hervormde” politiek.

Van meer dan één kant hoort men, dat hier en daar door Synodale predikanten pogingen in het werk worden gesteld, om „Hervormde” politiek te gaan drijven.

Gelijk de Roomsche kerk ook als kerk een politieke rol speelt, zoo willen deze mannen broeders, dat ook de Hervormde kerkgenooten *aan* politiek zullen hebben, *aan* kiesvereenigingen, hun politiek blad.

Dat dit op teleurstelling moet uitloopen, ligt voor de hand.

Voorreest, omdat de Hervormde kerk elk

eigen beginsel mist, hopeloos verdeeld in eigen boezem is, en zelfs op *religieus* terrein tot niet één gemeenschappelijke actie bekwaam is.

Maar ook omdat politiek nu eenmaal niet kerkelijk is te drijven, dan met het oog op enkele bepaald kerkelijke belangen.

Op politiek gebied zijn allerlei vraagstukken, die met de kerk niets hoegenaamd uitstaande hebben, en waarin alleen te kiezen valt naar vaste beginselen of met het oog op praktisch belang.

Zelfs de Roomschen toonen ons, hoe machteloos een politiek optreden is, dat als zoodanig een kerkelijk karakter wil dragen.

Hier zal men dientengevolge het zondeling schouwspel aanschouwen, dat er een politieke actie opkomt zonder politieke beginselen, zonder politieke kennis en zonder politieke mannen.

Het zal een dominees-spelletje worden, om hun invloed te doen gelden ter afbreking van de Christelijk-historische politiek. Niets anders.

Benoeming.

Als opvolger van Prof. De Cock is tot docent te Kampen benoemd Ds. Biesterveld te Rotterdam, wien ook de *Hervormde* gelukwenschen aanbiedt, met de bede, dat onze God, wiens alle Wijsheid is, hem in dit zijn ambt ten zegen stelde.

We maken dan ook op deze benoeming, als zoodanig, geen de minste aanmerking. Eer vertrouwen we, dat de vakken, die Ds. Biesterveld doceeren zal, bij hem in veilige handen zijn.

Slechts zij met een enkel woord uitgesproken, dat het toch op den duur geen goeden indruk kan maken, indien men stelsmatig voor Kampen aldoor mannen blijft benoemen, die uit de oude A's komen.

Recht goed onder ons zal het dan eerst worden, indien er te Amsterdam wat A's bij de B's komen, en zoo ook te Kampen wat B's bij de A's.

Eerst op die manier raken ze beiden de wereld uit.

Te Amsterdam heeft men door een, zelfs herhaalde, benoeming genoegzaam blijk gegeven, dat men dien weg der vermenging wel op wilde.

Volgde men dien weg nu ook te Kampen, dan zou ook van die zijde de tegenstelling allengs verflauwen, en de liefde voor deze School bij alle kerken dieper wortel schieten.

Voorzichtig.

De heer H. den Ouden uit Boskoop meldt ons, dat zich bij hem vervoegd heeft zekere A. Vermeulen, thans wonende te Zevenhuizen, verzoekende bijdragen voor zijn studie, daar hij te Gouda voor den Dienst des Woords zou worden opgeleid.

Dit voor goede munt opnemende, had hij dan ook op de lijst geteekend; maar bij nader onderzoek te Gouda bleek hem, dat van dat vorgevege niets aan was.

Ook vernam hij dat in de *Basin* No. 37, tegen dezen heer A. Vermeulen reeds gewaarschuwd was, en dat deze waarschuwing later in de *Zuidholl. Kerkbode* en het *Kerkblad* herhaald was.

Men zij dus voorzichtig.

Er schijnt hier *misleiding* plaats te hebben. En wie nu toch geeft, ook na gewaarschuwd te zijn, heeft het zichzelf te wijten, zoo hij er in loopt.

Krachtsverspilling.

III.

Verstaan de Gereformeerde kerken haar roeping, dan zullen ze er steeds op bedacht zijn, om, indien mogelijk, als docenten aan haar Theologische School die mannen te benoemen, die er vanzelf voor zijn aangewezen.

Goed bezien is zulk een benoeming in normale omstandigheden ook uiterst gemakkelijk; althans zoolang er geschikte mannen beschikbaar zijn. Dan toch komt in den regel vanzelf uit, wie de man is, die in het hoofdvak, waarvoor de benoeming moet plaats hebben, de sporen heeft verdiend, en die man wordt het.

Valt er een docentenplaats open voor de studie van het Oude Testament, en is er een man beschikbaar, die algemeen in de wetenschappelijke wereld als met die studie vertrouwd bekend staat, dan neemt men hem. Moet het een man voor de Kerkhistorie zijn, dan onderzoekt men, wie daarin de matador is. En zoo gaat het voor alle vakken.

Belieft het nu God den Heere om, als er een kathedoor openkomt, voor dien kathedoor zulk een man van vijf talenten aan te bieden, wie zou dan aarzelen, en wie zou niet terstond toestaan, om zulk een man ook voor der kerken „eigen inrichting” te winnen?

Het is zoo, het lastige geval kan zich ook voordoen, dat er een vanzelf door zijn studien aangewezen candidaat ontbreekt. Zelfs de Rijks-universiteiten hadden maar al te dikwijls over die ongelegenheid te klagen. En dan wordt het lastig.

Dan toch moet men of een buitenlander nemen, die zich gemeenlijk weinig in onze kringen thuis gevoelt, of een jongeren broeder van goeden aanleg benoemen, die nog wel in geen bepaald vak uitkwam en veel minder nog reeds zijn meesterschap toonde, maar van wien verwacht wordt, dat er een docent, met eere, uit hem groeien zal.

Voor al die tegenwoordigen toestand der Gereformeerde kerken, zoo hier te lande, als elders, heeft men wel eens dien weg moeten inslaan; maar men weet dan ook van de Schotsche, Zwitsersche en Amerikaansche scholen, met hoeveel gevaar dit gepaard ging, op wat teleurstelling het meer

dan eens uitliep, en welke schade er door aan de kerken is toegebracht.

In het Canton de Vaud kan men letterlijk zeggen, dat heel de Vrije kerk er soms door is verwoest.

En dit is natuurlijk.

Immers men doet dan een benoeming in den blinde. Men neemt iemand van goeden aanleg en uitmuntende intentie, maar die zelf nog in het minst niet weet, tot welke resultaten zijn speciale studien hem zullen leiden, en van wien de kerken het dus nog veel minder weten.

Gaat nu zoo iemand met zijn studie den verkeerden weg op, dan komt dit kwaad niet opeens, maar langzaam en ongemerkt. Hij hield eerst misschien maar een centimeter buiten de lijn van het fundament. Edoch, rusteloos gaat dit scheefhellen door. En het einde is, dat het kwaad reeds overal in de kerken zit, eer het aan de school voor ieder merkbaar uitkomt.

Men weet hoe het met Prof. Astié is gegaan.

Is nu op die wijze de keuze soms reeds zeer bemoeilijkt, ook al hebt ge maar éne inrichting voor de Theologie, dan wordt het kwaad natuurlijk op eenmaal *dubbel* zoo erg, indien ge in eenzelfde kring van Christus' kerk twee zulke inrichtingen naast elkander plaatst.

Gelijk het tegenwoordig staat, kunt ge niet wel met minder dan vier à vijf mannen toe. Zeker, acht was nog veel wenschelijker, want het veld der Theologie is zeer uitgebreid. Maar ten onzent is vier à vijf nog het meest gewone cijfer. Leiden heeft er vijf, Utrecht vier, Amsterdam vijf, Groningen vier.

Doch minder gaat moeilijk, want vergeet niet dat aan de Rijksuniversiteiten geen Dogmatiek enz. gedoceerd wordt, zoodat er dan nog twee kerkelijke docenten bijkomen.

Nu is het natuurlijk niet zoo gemakkelijker, om vier, als om acht katheders goed te bezetten, en reeds hiernut blijkt, hoe uw kans, om uw katheders met terdege wetenschappelijke mannen te bezetten, *op de helft* daalt, als ge twee, in plaats van éne inrichting bezetten moet.

Twee inrichtingen heeft dus altoos op zichzelf reeds veel tegen zich; vooral zoo ge niet veel verschoot hebt, en de personen van beteekenis, waarover ge beschikken kunt, zeer weinigen in aantal zijn.

En toch ligt hierin nog niet het grootste bezwaar.

Er komt namelijk nog een ander, een veel ernstiger, bezwaar bij.

Dit tweede bezwaar vloeit voort uit den tegenwoordigen stand van de theologische wetenschap.

Gelijk toch alle deskundigen zonder voorbehoud toegeven, moet de kracht der Theologie in den tegenwoordigen tijd ten principale gezocht in *bijzondere* studien.

De tijd is voorbij, dat een theoloog alle vakken onder de knie had, en desmoeds in elk vak college kon geven.

Daartoe is elk der vakken veel te uitgebreid van omvang geworden, zijn de vraagstukken die bij elk vak rijzen, veel te talrijk, en eischt elke vraag op zichzelf een veel te omvattend onderzoek.

In den regel kan men dan ook zeggen, dat zelfs zeer knappe theologen, zoo ze iets wezenlijks praestereen zullen, kwalijk meer dan één vak voor hun rekening kunnen nemen, om vooral op dat éne vak al hun kracht en al hun ijver te richten.

Neem b. v. de Kerkhistorie, en vraag aan wien ge wilt, of het mogelijk is, om als ge de Kerkhistorie voor uw rekening hebt, daarin werkelijk iets van aanbelang te praestereen, en er dan nog meerdere vakken bij te nemen.

Dan immers zal elk deskundige u antwoorden, dat reeds de Kerkhistorie op zichzelf zoo buitengewoon uitgebreid is, dat zelfs de knapste theoloog, ook al geeft hij zich uitsluitend en geheel aan dit vak, nog nooit meer dan *één enkel deel* van dit vak grondig en uit de bronnen zal kunnen nagaan.

De Kerkhistorie der eerste eeuw eischt op zichzelf een menschenleven. Die der Middeneeuwen opent een geheel ander, nog breeder veld. De Kerkhistorie der Reformatie opent tegenwoordig een veld, dat bijna niet is af te zien. En de Kerkhistorie van de Gereformeerde kerken, speciaal in Nederland, biedt waarlijk aan den besten onderzoeker reeds meer dan hij in een lang leven af kan.

Ditzelfe nu ware evenzo aan te toonen van de overige vakken.

Reeds het op de hoogte van den stand van uw vak te komen, eischt een inspanning, die jaren vereischt.

En waar dit nu reeds tot beperking van studiekennis aan alle scholen dwingt, is dit in nog veel hooger mate het geval met de Gereformeerde Theologie.

Hier toch staat men voor een akker, die bijna anderhalve eeuw braak lag.

Na Bernard de Moor kan men niet wel zeggen, dat er theologen van Gereformeerde huize aan onze Academiën zijn opgestaan, die de beginselen van uit den wortel hebben opgehaald.

Tusschen deze toenmalige epigonen en ons gaapt nu meer dan een eeuw, waarin de stand der quaestien geheel is omgezet, geheel andere vraagstukken gerozen zijn, en geen fundament ongeschokt gerust heeft.

Alles moet dus thans geheel opnieuw van uit den wortel worden opgehaald.

Wat Hodge en anderen ons boden, achten we daarom niet gering, maar het was geen principieele studie. Wat Heppe, Ebrard e.a. in Duitschland leverden, heeft alleen waarde in zooverre het historische bouwstof bijeenbracht, maar het gaf geen Gereformeerde Theologie.

En al heeft men zich ook een tijdlang, zelfs in Kampen, met de handboeken van wijlen Prof. Van Oosterzee beholpen, toch gevoelt een ieder, dat men hiermee een Theologie binnenloodt, die, hoe goed ook bedoeld, meer aan een schoongepukten rui-

ker, dan meerde ste

Zonder c dat een pri thans eerst

Wat arb ding van niet vorde Theologie len weer zocht, dat met een ei

En hoe kome, en worde, dat winnen, in mannen de met twee m

Is dit ge Stel ge als Kerkhis worden, is indien ge zaakt, om heel het s alzo op een klein

zeggen, en mogelijkhe eig, n deel En ware ons niet in eere van meer verli mannen de onder zich één zich eeuwen ko sluitend we formatie

Dit sprin het vatten

Verdeel spreuk: ou rein ziet r ling van a

Het stelsel deden, is d bij de ver te enen it overal opg in verdee

En is di de Gerefor leefden ze van dezen gemerkt, ja gedacht, o

Krachtso dat is het, voor één noodzaak te verdoen

Dat wor mand gebi ongemeen Sterker schijnt ons

We leve de veste Op elk p des Heeren gevallen

Heel de En als i

nog zoo klein aant uitrichten, weren, en dan in onz

zeggen, da hun krach doen, door

Krachtso zeer edele nooit ander en die va

zaam zijn. En waar van deze van Gods v gaen, en g zal onze d niet doen, zoodanig l

lopende a Ons du dit zou, a een kwaat moest volg

Van elk kome wa kerk des h

Nog alt de denke lingen en

Naar de